



בס"ד

הנביא המתפלל

לפרשת וירא (ע"פ שעור מאת שרון רימון)

סדום, או אולי הוא מגלה לו שהוא עומד להענישם בכליה?
השאלה השנייה המתעוררת בפסוקים אלה היא מדוע ה' מגלה זאת לאברהם?

בפסוק י"ז ה' אומר "המכסה אני מאברהם..." - ה', כביכול, איננו יכול לעשות את המעשה בלי לגלות לאברהם; מדוע?

אמנם הפסוקים העוסקים בשאלה השנייה קודמים לפסוקים העוסקים בשאלה הראשונה, אך התשובות לשתי שאלות אלה כרוכות זו בזו:
כדי להבין מדוע ה' מגלה את הדבר, צריך להבין מה הוא הדבר שה' מגלה לאברהם.
לכן, נתייחס לשתי הנקודות במקביל.

ב. הודעה על העונות סדום

אפשרות אחת להסביר את הפסוקים היא, שה' מגלה לאברהם שהוא עומד להפוך את סדום.

לפי דעה זאת, גזר הדין כבר נחתם, וירידת ה' היא לצורך העונות סדום.

פירושו הראשון של רש"י לפסוק כ"א מתאים לשיטה זו:

3. רש"י לפסוק כ"א

ארדה נא ואראה - למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה.

מה פרש רש"י בפרשת הפלגה?

4. רש"י בפרשת הפלגה - פרק י"א פסוק ה'

וירד ה' לראות - לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו.

לפי פרוש זה¹, ה' איננו צריך לבדוק את הדברים, שהרי הכל גלוי וידוע לפניו, ולכן ברור שהוא כבר חלטיט מהו הדין;

הירידה שלו היא רק כדי להראות לבני אדם מהי הדרך הנכונה לשפיטה.

אם כן, ה' מגלה לאברהם שנחתם דינה של סדום והוא יורד להענישה.

לשם מה מגלה זאת ה' לאברהם?

בפרושו של רש"י לפסוק י"ז נמצא תשובה לכך:

5. רש"י לפס' י"ז

לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ

א. דברי ה' לאברהם לפני השמדת סדום

פרשת וירא פותחת בהתגלות ה' לאברהם, ובהגעתם של המלאכים לביתו (י"ח, א' - ח').

המלאכים מבשרים לאברהם על הולדת יצחק (ט' - ט"ו), ואחר כך פונים משם לכיוון סדום, לביצוע שליחותם הבאה:

1. בראשית פרק י"ח

(טז) וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדָם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם:

אולם, הליכת המלאכים לסדום מתעכבת מעט, ורק בפסוק כ"ב ממשיך הכתוב לתאר את הליכתם לסדום:

(כב) וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵו עִמָּד לִפְנֵי ה':

מה מתרחש בין ההשקפה של המלאכים על סדום (פסוק ט"ז) לבין הליכתם לשם (פסוק כ"ב)?

(יז) וְה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: (יח) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגֹוִי גָדוֹל וְעָצוֹם וּנְבָרְכוּ בוּ כָּל גֹּוִי הָאָרֶץ: (יט) כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנֵי וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עָלָיו:

המלאכים עומדים יחד עם אברהם, ומשקיפים על סדום; בסיטואציה זו מחליט ה' לגלות לאברהם את העומד להתרחש.

מה עומד להתרחש?

בשלב זה, לא רק אברהם איננו יודע מה עומד להתרחש: גם הקורא (אם אינו מכיר את המשך הסיפור) תמה מהו הדבר שה' עומד לעשות, שאותו צריך לגלות לאברהם.

בהמשך, בפסוקים כ"א-כ"ב, מתברר מה מגלה ה' לאברהם:

(כ) וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקֵת סָדָם וְעַמָּהָ כִּי רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כַבְּדָה מְאֹד: (כא) אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה הַפְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה:

מהו בדיוק הדבר שמגלה ה' לאברהם?

אם הוא מגלה לו שאנשי סדום חטאים - האם אברהם לא ידע זאת קודם?

הרי חטאיהם של אנשי סדום מוזכרים כבר בפרק י"ג, כאשר לוט נפרד מאברהם והולך לסדום:

2. בראשית פרק י"ג

(יג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד.

סביר להניח שאברהם הכיר את סדום בעקבות מגוריו של לוט שם, ואולי אף עוד קודם לכן.

מה משמעות הירידה של ה' לסדום?

האם ה' מגלה לאברהם שהוא יורד כדי לבדוק את אנשי

מגיע להם עונש כליה, או שמא לא כך, ואז "אדעה" - ה' ידע מה צריך לעשות עם אנשי סדום.

ברור שזהו ההסבר הפשוט של הפסוק, אך הסבר זה מעלה תמיהה:

האם ה' צריך לרדת כדי לבדוק את מעשי סדום?
האם הוא איננו יודע הכל מראש?

שאלה זו הביאה את רש"י, בעקבות המדרש, להסביר שאין כאן באמת בדיקה, אלא שה' כבר יודע וכבר החליט מהו הדין, והוא מביים משפט כדי שבני אדם ילמדו ממנו.

אולם, המפרשים האחרים (ראו דבריהם בהמשך) הסבירו שאין הכוונה שה' לא יודע, אלא שעוד לא נגמר הדין.

אף רש"י בעצמו, בהמשך פירושו לפסוק כ"א (המובא בהמשך דברינו), אומר שה' עדיין לא חתם סופית את הדין, והוא נותן לאנשי סדום הזדמנות אחרונה.

כך פרש ראב"ע, בפירושו לפסוק כ"א:
10. ראב"ע, בפירושו לפסוק כ"א

...ועל דעתי, פירושו: 'אראה אם עשו כולם כרעה הזאת...'

וכן הרמב"ן, בפירושו לפסוק כ':
11. הרמב"ן, בפירושו לפסוק כ'

...באתי לשפוט אם חטאו אעשה בהם כלה, ואם לא אדעה מה אעשה בהם, ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עוונם. הודיעו כי אין עוד נגמר דינם, וכי עתה יפקוד עוונם וישפוט אותם...

ואף רש"י בעצמו, בהמשך פירושו לפסוק כא פרש כך:
12. רש"י, בהמשך פירושו לפסוק כא

דבר אחר: ארדה נא לסוף מעשיהם, הכצעקתה הבאה אלי עשו, ואם עומדים במרדם כלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין, ולא אכלה אותן.

לפי פירושים אלה, דינם של אנשי סדום עדיין לא נחתם, וה' מודיע לאברהם שהוא עומד לשפוט את סדום.

לשם מה ה' מודיע לאברהם על משפטה של סדום?

ניתן להסביר זאת בדרך דומה להסברים הקודמים:

אברהם חביב על ה' (כמתואר בפסוק י"ח), ולכן ה' מודיע לו על דברים המתרחשים בעולם, כפי שפירש רש"י,

או שאברהם אמור ללמד מהי דרך המשפט הנכונה (כמתואר בפסוק י"ט), וה' מראה לו כיצד הוא שופט את סדום כדי שהוא יוכל ללמוד ממשפט זה את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט³.

ד. האב המברך

הבה ונעיין בפסוקים י"ח - י"ט, וננסה למצוא נימוק נוסף לכך שה' מודיע לאברהם על משפטה של סדום.

לפי פסוקים אלו, ה' אינו יכול לכסות מאברהם את משפטה של סדום בשל שתי סיבות:

א. "אברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ".

הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (בראשית, י', י"ט) גבול הכנעני מצידון וגוי בואכה סדומה ועמורה וגוי².

גם רשב"ם מפרש בכיוון זה:

6. רשב"ם

...ואיך אחריב קרקע שלו או קרקע שכיניו שלא מדעתו!:

לפי פרוש זה, סדום שייכת לאברהם, ולכן אי אפשר להחריבה בלי לגלות לאברהם על כך.

הסבר נוסף המופיע בפרוש רש"י הוא, שה' מגלה לאברהם את סודותיו ותוכניותיו בגלל חביבותו הרבה:

7. רש"י לפסוק י"ח

...וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ?!

הסבר אחר ניתן למצוא בדברי הרד"ק, בפירושו לפסוק י"ט:
8. הרד"ק, בפירושו לפסוק י"ט

כי יאמר להם (לבני ביתו) שמרו דרך ה' וייטב לכם, ואם לא תשמרו יעשה עמכם בהפך... ושמא תאמרו לא ישגיח במעשיכם, ראו מה עשה בסדום ועמורה לפי שהיו רשעים, ואם תאמרו מקרה היה כמו שאנו רואים מקומות נשקעים מפני הרעש, והנה הוא אמר אלי קודם שישחיתם שישחית סדום ועמורה בעבור מעשיהם הרעים.

לפי פרוש הרד"ק, ה' מגלה לאברהם את רצונו להפוך את סדום כדי שיהיה ברור שההפיכה איננה מקרית, אלא היא עונש על חטאים.

כך יוכל אברהם להשתמש בסיפור של הפיכת סדום כדי לצוות את בניו ואת ביתו אחריו לשמור דרך ה', כלומר: ללמד את בניו על השגחת ה' ועל הגמול שנותן ה' לאנשים על מעשיהם.

בהמשך דברי הרד"ק, בפירושו לפסוק כ"א, מפרש הרד"ק כך:

9. הרד"ק, בפירושו לפסוק כ"א

...אף על פי שהכל גלוי וידוע לפניו יתברך, נכתב זה ללמד לבני אדם שלא ימהרו במשפטם, שהרי האל אמר לראות... ועניין הראיה להתבונן במעשה ההוא אם יש דרך לפטרם מן העונש, כאדם שנושא ונותן בדין. וזה פתח לאברהם דרך, בזה הלשון שאמר "ואראה" כדי שיתבונן אברהם ויראה אם ימצא להם זכות להיפטר, וכדי ללמדן משפט האל... וארצה שיתבונן אברהם בזה וישאלני ויחקר משפטי כדי שילמד וילמד.

לפי פרוש זה אמנם גזר הדין נחתם, אך ה' מעוניין שאברהם ינסה לפטור את אנשי סדום מן העונש, ויחקור וידרוש מן ה' תשובות עד שיבין שמשפט ה' הוא משפט צדק;

כך הוא יוכל להבין את משפט ה' והנהגתו בעולם, וילמד את ביתו אחריו מהו משפט צדק של ה'.

ג. הודעה על משפט

לפי רוב המפרשים, ה' איננו מודיע לאברהם על גזר דינה של סדום, אלא ה' מודיע לאברהם על משפטה של סדום: "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם לא אדעה" - לפי פשט הפסוק, ה' יורד לראות האם אכן "כצעקתה", ואז

דווקא כאשר ה' רוצה לדון בני האדם, הוא רוצה שאברהם יהיה שותף לכך ויעורר אותו למידת הרחמים; ה' העניק לאברהם תפקיד זה, והוא מעוניין שאברהם ישתמש בו.

בפרק י"ז משנה ה' את שמו של אברם לאברהם:
15. בראשית פרק י"ז פסוקים ב' - ו'

...וארבה אותך במאד מאד... ואני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גויים ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גויים נתתיך והפריתי אותך במאד מאד ונתתיך לגויים ומלכים ממך יצאו...

לפי פשט הפסוקים, נראה שה' מברך כאן את אברהם בברכת הריבוי.

ואולם, רש"י בסוף פירושו לפסוק י"ז, מוסיף משפט שעד כה לא התייחסנו אליו:

16. רש"י, בסוף פירושו לפסוק י"ז

קראתי אותו 'אברהם, אב המון גויים' (י"ז, ד'-ה'), ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי!

לפי פירוש זה, "אב המון גויים" איננו רק ברכה לריבוי זרעו של אברהם, אלא אברהם הופך להיות אב של העמים.

מהי המשמעות של היות אברהם אב של העמים?

כשם שלאב יש אחריות על בניו, כך לאברהם יש אחריות על העמים.

אחריותו של אב מתבטאת הן בדאגה לחינוכו של הבן ובתיקון דרכיו, והן בתחושת רחמים עליו ובדאגה לקיומו ולכל צרכיו.

כך, אחריותו של אברהם על העמים מתבטאת גם בדאגה לתיקונם, וגם ברחמים עליהם ונסיון להשפיע עליהם טובה.

אם כן, יש קשר הדוק בין היות אברהם "אב המון גויים", לבין היותו מסוגל לברכם:

ה' מודיע לאברהם על הפיכת סדום מפני שאברהם הוא אביהם ויש לו אחריות עליהם.

מה מצופה ממנו כעת?

מסתבר שה' מצפה ממנו לפעול כאחראי על הגויים:

או לנסות להביא לתיקונם, או לבקש עליהם רחמים, כאב המבקש רחמים על בנו.

לפי פסוק י"ח, המזכיר את "ונברכו בו כל גויי הארץ" שבפרק י"ב, נראה שה' מעוניין שאברהם ישתתף בדיון במשפטה של סדום ויעורר את מידת הרחמים, כפי שהוא מסוגל לעשות.

ה. שומר דרך ה'

הבה ונעיין שוב בפסוק י"ט: - **מקור 1**

כִּי יִדְעַתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּיְתוֹ אֲחֵרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט...

פסוק זה מציין שיש קרבה מיוחדת בין ה' לאברהם (יידעתיו⁴), וקרבה זו מתבטאת בכך שאברהם יצווה את ממשיכיו לשמור את דרך ה' בעולם⁵.

כלומר - **אברהם הוא המייצג את דרך ה' בעולם.**

4 לשון הידיעה במקרא משמשת במובן של קרבה, הכרה קרובה וחיבה.
5 רבו המחלוקות בפירוש הפסוק, ובמיוחד בהבנת המילה "למען". נראה לי שהפרוש המוצע כאן כולל את הרעיון המרכזי המובע בפסוק.

ב. "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט".

מה פירושם של פסוקים אלו?

מהו הנימוק המובא בפסוקים אלה לכך שה' מגלה לאברהם את מה שהוא עומד לעשות?

נעיין שוב בפסוק י"ח:

וְאֶבְרָהָם הָיָה יְהוָה לְגוֹי גָדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרָכוּ בוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

פסוק זה מזכיר את הברכה שאברהם קיבל מה' בתחילת דרכו:

13. בראשית פרק י"ב, פסוקים ב' - ג'

.. וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה... וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה:

אברהם מקבל מה' כמה ברכות.

הראשונה שבהן היא ברכת הריבוי:

"ואעשך לגוי גדול", והיא גם מופיעה בפסוק שלנו (פרק י"ח פסוק י"ח) - "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום".

ואולם, נראה שעיקר העניין הוא הברכה המיוחדת שקיבל אברהם בפרק י"ב:

"והיה ברכה, ונברכו בך כל משפחות האדמה",

או בלשון של הפסוק שלנו: "ונברכו בו כל גויי הארץ";

מהי המשמעות של ברכה מיוחדת זו?

רש"י מפרש כך:

14. רש"י, בראשית י"ב, ב'

והיה ברכה - הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי את אדם ואת נח ואותך, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ.

לפי דברי רש"י, אברהם מקבל מה' מעמד מיוחד ביותר: עד עתה ה' היה היחיד שהיה יכול לברך את בני האדם;

מעכשיו, יש בעולם אדם שמסוגל להעניק לאנשים אחרים ברכה - הוא מסוגל לגרום להשפעת שפע טוב מן הקב"ה על העולם.

אדם כזה איננו אדם רגיל, אלא הוא מעין שותף לה' בהשפעת טובה על העולם.

לפי הנאמר בפסוק י"ח, ה' מגלה לאברהם את עניין משפטה של סדום, מפני שאברהם הוא המסוגל לברך את גויי הארץ.

מה הקשר בין המשפט לבין יכולתו של אברהם לברך?

לפי ההבנה שהגענו אליה, שאברהם הוא שותף של ה' בהשפעת טובה על העולם, נראה שההסבר הוא כך:

ה' איננו יכול לכסות מאברהם את משפטה של סדום, שהרי לאברהם יש מעמד מיוחד בעולם:

הוא שותף לקב"ה, ולא סתם שותף - אלא שותף בעל כוח מיוחד: דרכו מושפע שפע טוב על העולם, והוא מסוגל לגרום לה' להשפיע טובה.

אם כן, כאשר ה' יורד למשפט, הוא מודיע לשותפו על כך; לא רק מפני ששני השותפים צריכים לדעת מה קורה בעולם, אלא מפני שלשותף יש תפקיד חשוב:

לברך את גויי הארץ ולעורר את רצון ה' להשפיע טוב.

הוא מעוניין לדאוג לקיום רצון ה' בעולם, ומתוך כך מצד אחד עורר רחמים כשיש לכך הצדקה, ומצד שני - לקבל את העונש בהבנה כשיש בו צורך.

אם כן, ה' לא רק מגלה לאברהם שיערך משפט לסדום, אלא ה' מזמין את אברהם להיות שותף במשפט - ה' מצפה מאברהם שלא יעמוד מן הצד, אלא יממש את היותו אב המון גויים, המסוגל לברך, ואת היותו שומר דרך ה' לעשות צדקה ומשפט; מתוקף כל אלה הוא יבוא למשפט ויאמר את דברו.

במשפט נגד סדום ה' נמצא בעמדה של התובע, ומצפה מאברהם לייצג את הצד של הסנגוריה במשפט, את הצד של מידת הרחמים; הקב"ה, כביכול זקוק לאברהם כדי לנהל משפט צדק.

1. תפקיד הנביא

זהו הסיפור הראשון בו אנו מתוודעים לעמדה כזו של אדם כלפי הקב"ה:

הקב"ה, כביכול, רוצה לעשות מעשה מסוים, ואדם עומד מולו ומנסה בכוח תפילתו לשנות את גזירת ה'.

בסיפור זה למדנו שעמידתו של אברהם מול ה' איננה נוגדת את רצון ה' ואיננה מהווה התרסה וחוצפה כלפי שמיא, אלא להפך: היא רצויה לה' ואף יותר מכך - ה' מצפה שזה מה שאברהם יעשה; ה' מזמין את אברהם להיות הסנגור.

הנביא נתפס בעינינו בדרך כלל כשליחו של ה' המביא את דבר ה' אל בני האדם.

עתה נרצה להראות כי לנביא תפקיד נוסף: לדבר אל ה'.

מיהו הראשון שנקרא "נביא"?

המילה "נביא" מופיעה לראשונה בסיפור של לקיחת שרה לבית אבימלך, בבראשית פרק כ', והאדם הראשון הנקרא "נביא" הוא אברהם.

התורה מספרת על לקיחת שרה לבית אבימלך;

18. בראשית פרק כ'

(ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גר ויקח את שרה: (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הןן מת על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל: (ד) ואבימלך לא קרב אליה ויאמר אדני הגוי גם צדיק תהרג: (ה) הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא אמרה אחי הוא בתם לבני ובנקין פפי עשיתי זאת: (ו) ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי על פן לא נתתיך לגע אליה: (ז) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך והיה ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך:

הרשב"ם מפרש כך:

19. רשב"ם

כי נביא הוא - לשון נבי שפתים. רגיל אצלי ומדבר את דברי, ואני אוהב את דבריו ושומע תפילתו.

נביא הוא אדם בעל כושר דיבור מיוחד, ויש לו קשר מיוחד עם הקב"ה;

הקשר מתבטא גם בהיותו שומע את דבר ה' ומעבירו אל בני האדם, וגם בהיותו מסוגל לדבר אל ה', וה' שומע את תפילותיו.

מהי דרך ה'?

לפי פסוק י"ט דרך ה' היא "לעשות צדקה ומשפט", ולפי דברים אלו ה' מודיע לאברהם את משפטה של סדום מפני שאברהם מייצג את דרך ה' בעולם לעשות צדקה ומשפט.

נעניין בפרוש הרמב"ן המסביר זאת:

17. רמב"ן פרק י"ח פסוק י"ח

...כי ידעתי בו שהוא מכיר ויודע שאני ה' אוהב צדקה ומשפט, כלומר שאני עושה משפט רק בצדקה, ולכן יצוה את בניו וביתו אחריו לאחוז דרכי. והנה, אם בדרך צדקה ומשפט יפטר, יתפלל לפני להניחם וטוב הדבר, ואם חייבין הם לגמרי גם הוא יחפוץ במשפטם, ולכן ראוי שיבוא בסוד ה'.

לפי דברי הרמב"ן, ה' מגלה לאברהם שהוא עומד להשמיד את סדום מפני שהוא יודע שדרך הצדק והמשפט חשובה לאברהם והוא יהיה מעוניין שהצדק ייעשה, ולכן אם אנשי סדום חוטאים - אברהם יתמוך בהעששתם, ואם אנשי סדום זכאים לחנינה - אברהם יתפלל עליהם כדי להצילם.

כלומר: ה' מעוניין בתפילתו של אברהם, מפני שאברהם איננו גורם חיצוני, שה' מתחשב בדעתו, אלא הוא שותף לקב"ה, וגם הוא מעוניין בקיום דרך ה' בעולם, שהיא "לעשות צדקה ומשפט".

אם אנשי סדום זכאים לחנינה - אברהם יתפלל בעבורם, וה' מעוניין בתפילה זו מפני שהיא תואמת את דרכו ואת רצונו. לעומת זאת, אם אנשי סדום ראויים לעונש - אברהם יבין זאת, מפני שגם הוא מעוניין בעשיית הדין בעולם.

אברהם מביא לידי ביטוי את דרך ה' בעולם והוא השותף של הקב"ה בעולם, לכן ראוי לשתפו בהחלטות גורליות על הנעשה בעולם.

ההחלטה על הפיכת סדום היא החלטה גורלית ביותר: לאחר המבול החליט הקב"ה לא להכות עוד את כל חי (עיינו פרק ח', פסוקים כ"א - כ"ב ופרק ט', פסוקים ט' - י"ז);

והנה, עשרה דורות לאחר מכן, מגיעה עיר מסוימת להשחתה גדולה עד כדי כך שה' מחליט להשחית אותה.

הפיכת סדום איננה סתם הענשה של בני אדם, אלא היא השחתה טוטלית של מקום, מן הקרקע, דרך הצומח והחי⁶, עד לבני האדם.

אמנם אין כאן השחתה של כל העולם, אך בכל זאת זהו מעשה חריג ויוצא דופן, שמאז המבול לא היה כמוהו.

לפני ביצוע מעשה חמור כל כך, הקב"ה מודיע זאת לשותפו, אברהם, מפני שאברהם הוא שותפו של הקב"ה בשני מובנים: ראשית, כפי שלמדנו מפסוק י"ח, אברהם הוא אב המון גויים, שקיבל מה' את היכולת להשפיע ברכה על העמים, ולכן יש לו גם אחריות על מעשיהם וגם אפשרות לעורר עליהם רחמים.

שנית, כפי שלמדנו מפסוק י"ט, אברהם מייצג את דרך ה' בעולם, דרך הצדקה והמשפט, ולכן הוא ראוי להיות שותף במשפט.

6 שהרי ידוע לנו, שסדום הייתה מקום פורה מאד לפני הפיכתה, כפי שנאמר בבראשית פרק י"ג פסוק י':

וישא לוט את עיניו וירא את כל כפר הירדן כי כלה משקה לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה כגן ה' כאשר מצרים באכה צער.

לפי הסבר זה, האמירה של ה' "הניחה לי" איננה מצווה על משה להניח לה' והיא איננה מונעת ממנו להתפלל, אלא משמעותה היא "אם תניח לי - אכלה אותם, אולם יש בידך אפשרות לא להניח לי, להתפלל בעדם, ואז תוכל להצילם":

ה' גילה למשה את הגזירה **כדי** שהוא יתפלל למנעה, והוא אמר לו "הניחה לי" כדי לרמוז לו שתפילתו יכולה להציל.

ה' מעוניין בתפילה - הוא מעוניין שבני האדם יעוררו את מידת הרחמים.

ח. תפילות ירמיהו

נביא נוסף שהרבה להתפלל הוא ירמיהו.

גם אצלו אנו מוצאים תופעה דומה מאד:

22. ירמיהו, פרק י"ד

(יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה לְטוֹבָה:

(יב) כִּי יִצְמְאוּ אֵינֶי שִׁמְעֵ אֶל רִנָּתָם וְכִי יַעֲלוּ עֲלֵהּ וּמְנַחָה אֵינֶי רָצָם כִּי בַחֲרֵב וּבְרָעֵב וּבְדָבָר אֲנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם:

(יג) וַאֲמַר אֶהְיֶה אֶ-דְּנִי ה' הִנֵּה הַנְּבִאִים אֹמְרִים לָהֶם לֹא תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעֵב לֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי שְׁלוֹם אָמַת אֲתֹן לָכֶם בְּמִקְוֹם הַזֶּה ...

(יד) הַמָּאֵס מְאַסֶּת אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן יַעֲלֶה נַפְשׁוֹ מִדּוֹעַ הַכִּיִּתְנֹו וְאֵין לָנוּ מִרְפָּא ...

(כא) ... זָכַר אֶל תְּפִלַּת בְּרִיתְךָ אֲתָנוּ:

גם כאן ה' מבקש מירמיהו לא להתפלל, וירמיהו איננו שומע בקול ה':

הוא מתפלל, מלמד סנגוריה על העם, ומתחנן אל ה' להעביר את רע הגזירה.

אברהם, משה וירמיהו הבינו שה' מגלה לנביא את הגזירה לא כדי שהוא ידע את העתיד לקרות, אלא ה' מעוניין שהנביא יעשה משהו - שהוא ינצל את הכוחות המיוחדים שניתנו לו, את קרבתו לה' ואת יכולתו להתפלל.

ה' מעוניין ב"שותפים" בעולם הזה, אשר יעוררו את מידת הרחמים ויגרמו להשפעת טובה על העולם.

תפקידו של הנביא, לפי זה, איננו רק העברת דבר ה' אל בני האדם; תפקידו הוא גם בהבאת דברי האדם אל האלוקים: הוא מסוגל לעמוד לפני ה', ולומר את דברי בני האדם - בקשות ותפילות.

בפעם הראשונה בה נזכר המונח "נביא", הוא מובא דווקא בהקשר של יכולת התפילה: "נביא הוא ויתפלל בעדך" - מעלתו של הנביא היא ביכולתו להתפלל בעד אנשים, וה' שומע תפילתו.

אולם, זו לא הפעם הראשונה בה אנו פוגשים את אברהם בתפקיד הנביא המתפלל - אברהם הנביא המתפלל על אבימלך הוא אותו אברהם המתפלל על אנשי סדום.

אברהם, הנביא הראשון, אב המון גויים, כולל בדמותו את שני ההיבטים של הנביא בעוצמה רבה:

אברהם שמע את קול ה' והלך בעקבותיו, והשפיע על אנשים רבים לעבוד את ה';

אך לא רק לתיקון בני האדם דאג אברהם, אלא הוא גם ברח אותם: הוא התפלל בעבורם, והשתמש ביכולתו לעורר את מידת הרחמים ולגרום לה' להשפיע טובה בעולם.

מסיפור תפילתו של אברהם על סדום למדנו כי התפילה איננה נסיון להכריח את ה' לעשות משהו שהוא איננו רוצה בו, אלא להפוך - ה' מעוניין בתפילתו של הנביא, והוא מודיע לנביא על הגזירה על מנת שהוא יתפלל ויעורר את מידת הרחמים.

ז. תפילות משה

דוגמא נוספת לכך היא תפילתו של משה.

משה הוא נביא שהרבה להתפלל אל ה'. לאחר חטא העגל, ה' מבקש ממשה לא להתפלל בעד העם, מפני שהוא רוצה להענישם:

20. שמות פרק ל"ב

(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כֹּאֲתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עֹרֵף הוּא:

(י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּחַר אַפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל:

ה' אומר למשה במפורש לא להתפלל. מדוע?

לכאורה, מפני שבמצב הזה הוא לא מעוניין שתתעורר מידת הרחמים;

לכאורה, ה' מעוניין להעניש את ישראל.

אולם, למרות בקשתו של ה' משה מתפלל:

(יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר לָמָּה ה' יַחַרְךָ אֶפְרָיִם בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה...

משה עשה כאן, לכאורה, מעשה חמור:

ה' איננו מעוניין בתפילה, הוא איננו מעוניין לעורר עכשיו את מידת הרחמים, ומשה עושה מעשה בניגוד לרצון ה'!

רש"י מפרש כך את פסוק י':

21. רש"י על פס' י'

הניחה לי - עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם, והוא אומר 'הניחה לי? אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם.